

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การนับถือรอยพระพุทธรูปเป็นเจดีย์สถานนั้น เกิดจากคติ 2 คติ คือ คติของชาวอินเดีย และคติของชาวลังกา ซึ่งคติของชาวอินเดียนั้น เดิมถือกันตั้งแต่ต้นพุทธกาลว่าไม่ควรสร้างรูปเทวดาหรือมนุษย์ขึ้นเพื่อบูชา¹ แต่จะมีการสร้างสิ่งต่างๆเป็นเครื่องหมายสำหรับบูชาแทนองค์พระพุทธรูป เช่น รอยพระพุทธรูป รูปพุทธบัลลังก์ตั้งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้² ส่วนคติที่ถือกันในลังกานั้น เกิดขึ้นภายหลังซึ่งอ้างว่าพระพุทธรูปได้เหยียบรอยพระพุทธรูปไว้เพื่อให้เป็นที่ที่สาธุชนสักการะบูชา³ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รอยพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพบูชา นอกจากนี้ลักษณะการนับถือบูชารอยพระพุทธรูปของพระพุทธรูปเจ้านั้น มีความโยงใยอย่างแน่นแฟ้นกับความเชื่อที่เชื่อกันว่าดินแดนของตนเองเป็น “เขตศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าเคยเสด็จมาและจะเป็นที่สถิตสถาพรของพุทธศาสนาตามพุทธานุญาต⁴

รอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา มี 2 รอย สลักลงบนหินชนวนแต่ละรอยมีขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 2 เมตร รอยพระพุทธรูปรอยหนึ่งภายในสลักลงลาย อีกรอยหนึ่งไม่สลักลงลาย รอยพระพุทธรูปที่มีลวดลายประกอบด้วย บริเวณขอบโดยรอบสลักเป็นภาพพระพรหมซึ่งมี 4 พักตร์ 4 กร อยู่ในท่าพนมมือและถือดอกไม้วี มีภาพเทวดาในท่าต่างๆ เช่น ท่าเหาะ ท่าอัญชลี เป็นต้น⁵

¹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ราชานุภาพ, อธิบายเรื่องพระบาท (กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร, 2511), 22-23.

² มณวิภา เจริญจันทร์พงษ์, รายงานการวิจัยการศึกษาเอกสารเรื่องตำนานพระพุทธรูปและพระธาตุ (กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร, ม.ป.ป.), 14.

³ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ราชานุภาพ, อธิบายเรื่องพระบาท (กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร, 2511), 22-23.

⁴ นันทนา ชูดวงศ์, รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์ (กรุงเทพฯ :เมืองโบราณ, 2533), 5.

⁵ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา (กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 120-122.

กล่าวได้ว่ารูปแบบและลักษณะทางศิลปกรรมของรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ เช่น ลวดลายดอกบัวตรงกลางและลายมงคล 108 ประการ มีความคล้ายคลึงกับรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จ.สุโขทัย⁶

เนื่องจากลักษณะลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา สามารถเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับลวดลายบนรอยพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยเช่น ที่วัดตระพังทองและภาพสลักวัดศรีชุม เป็นต้น ทำให้มีข้อสันนิษฐานว่า รอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำนั้น น่าจะมีความอยู่ในพุทธศตวรรษเดียวกันหรือใกล้เคียงกันกับสุโขทัย โดยอาศัยการเปรียบเทียบลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปที่คล้ายคลึงกันของวัดทั้งสองแห่งนี้

ด้วยเหตุนี้จึงได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบลวดลายบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา และวัดตระพังทอง จ.สุโขทัย โดยนำลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปทั้งสองแห่งนี้มาศึกษาและเปรียบเทียบ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบทางศิลปกรรมและความสัมพันธ์ของรอยพระพุทธรูปทั้งสองแห่งนี้

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาศิลปกรรมที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา กับวัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำและวัดตระพังทอง โดยอาศัย

ลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป

สมมติฐานของการศึกษา

รอยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมีลักษณะการวางลวดลายมงคล 108 ประการ ลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากในสมัยสุโขทัยนั้น พญาลิไทโปรดเกล้าให้ไปพิมพ์รอยพระพุทธรูปมาจากลังกา เพื่อให้ผู้คนได้ไปเคารพบูชา อีกทั้งยังแสดงถึงดินแดนที่พระพุทธเจ้าได้เคยเสด็จมายังดินแดนนี้และจะได้รับการคุ้มครอง

รอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยานั้น ลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูประเบียนการวางลวดลายมงคล 108 ประการ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย ดังนั้น เป็นไปได้ว่ารอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำนั้น เป็นรอยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย โดยอาศัยลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปมาเป็นตัวเปรียบเทียบและทำการศึกษา

⁶ ศรีศักร วัลลิโภดม, “ข้อมูลใหม่-ข้อคิดใหม่ เกี่ยวกับเชียงแสน-พะเยา,” เมืองโบราณ, 7, 2 (เมษายน – กรกฎาคม 2524) : 9-23.

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปของวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา กับวัดพระฝางทอง จังหวัดสุโขทัย โดยอาศัยลวดลายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป การวางลวดลายมงคล 108 ประการ คติในการสร้างรอยพระพุทธรูป เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของรอยพระพุทธรูปทั้งสองรอย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์